

Nieuwsbrief

Collectief denken

In deze donkere dagen voor aan het einde van het jaar heeft men de neiging om terug te kijken. Even terug kijken is zeker niet verkeerd, maar plannen proberen te maken voor de komende tijden is belangrijk.

In het komende jaar zullen we als Collectief Midden Overijssel de verbindingen zoeken tussen de Landbouwers, Natuurorganisaties, Waterschappen, Provincie en diverse (belanghebbende) marktpartijen. We hebben elkaar echt nodig om goede plannen te maken voor de noodzakelijke opgaven die op termijn gerealiseerd zullen moeten worden.

Biodiversiteit is voor iedereen heel belangrijk en steeds meer mensen en organisaties raken ervan doordrongen dat dit van levensbelang is voor insecten, amfibieën, vogels, kleine en grote zoogdieren en ook voor de mens. De bewustwording voor de bodem wordt ook steeds breder gedragen. In de biologische landbouw is men altijd al helemaal afhankelijk van de natuurlijke processen in de bodem. In de zogenaamde gangbare landbouw komt men ook tot de conclusie dat een gezonde, goed werkende, bodem nodig is om op termijn met minder meststoffen toch een goede opbrengst te behalen. We moeten zorgzaam met onze bodem omgaan.

Investeren in beter bodemleven, het toevoegen van organische stof heeft positieve neveneffecten, zoals een beter vasthoudend vermogen van water in droge periodes en meer waterbergend vermogen. Ook het vasthouden van mineralen gaat veel beter bij een hoger percentage organische stof in de bodem. De waterschappen en landbouw zullen samen collectiever moet gaan denken en samen plannen in deze gaan maken en uitvoeren.

Een hele mooie uitdaging waar we als CMO ook van harte aan mee willen werken.

Onze wens als Collectief Midden Overijssel voor 2018 is denk ik dat Agrarisch Natuurbeheer samen met Landbouw, Waterschappen, Natuurorganisaties, Marktpartijen en Overheden met elkaar meedenken in deze Collectieve Opdracht.

Mede namens het voltallige bestuur wens ik u allen goede feestdagen en een voorspoedig nieuw jaar met volop kansen.

Herman Menkveld,
Voorzitter

Uitvoeringszaken

December staat meestal in het teken van terugkijken en wij vormen daar geen uitzondering op. Voor de uitvoeringsorganisatie van het collectief is december echter vooral het moment om ons en u voor te bereiden op het volgende beheerjaar.

Beheer en onderhoud landschapselementen

Verschillende deelnemers hebben contracten afgesloten voor beheer van landschapselementen. Onderdeel van deze contracten is dat er minimaal één maal per contractperiode (groot) onderhoud uitgevoerd wordt. Dit is van belang om het element in stand te houden en daarmee de waarde voor het landschap en de biodiversiteit te behouden. De beheervergoeding van de beheerpakketten zijn hier ook op gebaseerd. In uw pakketvoorwaarden staat vermeld met welke frequentie dit onderhoud plaats moet vinden en op welk moment in het jaar dat kan. De beheerperiode ligt voor de meeste pakketten tussen 1 januari en 15 maart en tussen 15 juli/1 oktober en 31 december. Op collectief niveau moeten we dit (groot) onderhoud jaarlijks op een bepaald minimumpercentage van de oppervlakte van de landschapselementen uit laten voeren én melden bij RVO. Dit is een belangrijke eis aan het collectief en het niet naleven van de minimale oppervlaktes onderhoud kan tot hoge boetes voor het collectief leiden.

De afgelopen maanden zijn verschillende deelnemers benaderd om het (groot) onderhoud van hun landschapselementen uit te voeren. Uiteindelijk hebben we op 15 december van dit jaar (uiterste meldingsdatum 2017) de minimale oppervlakte aan groot onderhoud kunnen melden bij RVO. Om u en ons de tijd te geven om het benodigde onderhoud voor aankomend jaar tijdig en goed uit te voeren zullen we in januari verschillende deelnemers benaderen om het onderhoud in 2018 uit te voeren. Belangrijk hierbij is dat als u onderhoud uitgevoerd heeft u dit zo spoedig mogelijk meldt bij het collectief. Doe dit tijdig (onderhoud tot 15 maart uiterlijk 15 maart melden en onderhoud in najaar 2018 uiterlijk 1 december) zodat we daar als collectief geen boetes door oplopen. U kunt het onderhoud melden via het meldingsformulier dat u bij het contract ontvangen heeft. Mocht u al voornemens zijn om onderhoud uit te voeren in 2018, meldt dit dan in januari bij uw veldmedewerker zodat we dit mee kunnen nemen in de uiteindelijke berekening van de oppervlakte uit te voeren onderhoud in 2018.

Mocht u vragen hebben over waar de onderhoudscyclus van uw element zich bevindt en hoe u het onderhoud het beste uit kunt voeren, neem dan contact op met uw veldmedewerker. Ze staan voor u klaar om u daarin op weg te helpen.

Controles 2017

Onderdeel van onze certificering is dat we zelf een controlesysteem organiseren (schouw) en ons laten controleren (NVWA en audit) op de uitvoering van het beheer. De schouw van de Droge Dooradering is nog gaande en er kunnen nog NVWA-controles komen aankomende dagen, maar ik wil u hierbij toch alvast meenemen in het globale controlebeeld van 2017.

Schouw

De schouw is vanuit het collectief in de eerste plaats bedoeld om met u het contact aan te gaan over de uitvoering van het beheer. Daarnaast kijken we ook of het beheer uitgevoerd is naar de afspraken die we daarover met elkaar gemaakt hebben. Veldmedewerker Leonard Rouhof heeft ruim 70 beheereenheden in Open Grasland (weidevogels) geschouwd. Verderop in de nieuwsbrief vertelt Leonard over de resultaten. De schouw Droge Dooradering is door omstandigheden iets vertraagd waardoor de controles in december plaatsvinden. Voor 2018 gaan we de schouw verder vormgeven. We hechten er belang aan om hierbij ook het contact met u te versterken.

NVWA-controles

De NVWA controleert ons steekproefsgewijs. In 2017 zijn tot nu toe ruim 85 beheereenheden gecontroleerd.

Het stemt ons positief dat daarbij slechts 2 afwijkingen geconstateerd zijn. De overtredingen betreffen hier het beweiden van botanisch hooiland in de gesloten periode en een perceel botanisch hooiland dat meerdere jaren niet gemaaid was. Ook in 2018 zullen we weer gecontroleerd worden, dus laten we er voor zorgen dat er geen aanleiding is voor het constateren van afwijkingen.

Zaaizaad

Binnen de leefgebieden Droge Dooradering en Categorie Water zijn verschillende akkerranden afgesloten. Het collectief heeft vanwege gemak en kwaliteit (mengsel) besloten om centraal zaaizaad aan te kopen en dit door te leveren aan de deelnemers. In maart 2017 zijn de deelnemers met akkerranden benaderd voor het afnemen van zaaizaad. Velen hebben hier gebruik van gemaakt. Voor 2018 willen we opnieuw centraal zaaizaad aankopen, het mengsel wordt daarbij nog nader bekeken. We zullen u zo spoedig mogelijk nader informeren over dit proces.

Inrichtingsbudget 2018

Als uitsmijter van 2017 is het heugelijk te melden dat we de aanvraag voor inrichtingsmaatregelen, ingediend in mei 2017, toegekend hebben gekregen. In deze aanvraag is budget aangevraagd voor het uitvoeren van maatregelen zoals bijvoorbeeld de aanleg van poelen, houtwallen en plasdrassen. In 2018 zullen we samen met u deze maatregelen realiseren in het veld. De deelnemers die het betreft zullen hierover binnenkort verder geïnformeerd worden. Naar verwachting zal er in 2018 een nieuwe aanvraag ingediend worden. Mocht u wensen hebben voor herstel of aanleg van bijvoorbeeld landschapselementen (opvullen beplanting knip- en scheerheg of houtwal, graven poel) of de aanleg van plasdras dan kunt u hierover contact opnemen met uw veldmedewerker. Wij kunnen dan kijken of we de kosten daarvan mee kunnen nemen in de nieuwe inrichtingsaanvraag.

Ik wens u succes met het agrarisch natuurbeheer 2018 en kijk er naar uit om komend jaar verder met u te werken aan het beheren en in stand houden van het mooie Midden-Overijsselse landschap.

Joachim van der Valk
Projectcoördinator

Schouw en controle uitrijden ruige stalmest

Afgelopen jaar heb ik in opdracht van het collectief Midden Overijssel in de eerste week van april 2017 steekproefsgewijs controles in het veld uitgevoerd bij deelnemers met beheerpercelen in het leefgebied 'Open grasland', waarvan bij het collectief meldingen waren binnengekomen van het uitrijden van ruige stalmest.

In totaal zijn er 12 beheereenheden gecontroleerd. Al deze beheereenheden voldeden geheel aan de voorwaarden: 10 – 20 ton ruige mest per hectare verspreid over het gehele beheerperceel gemeld binnen opgegeven periode na uitrijden.

Het schouwen van de weidevogelbeheerpercelen werd uitgevoerd op 13 en 14 juni 2017.

De opdracht was om naast het controleren op het naleven van de beheervoorwaarden, ook te kijken naar de kruidenrijkheid van beheerpercelen waarop het beheerpakket Kruidenrijk grasland lag, om zodoende inzicht te krijgen van de kwaliteit en verscheidenheid aan kruiden op deze percelen. De bedoeling is dat deelnemers die

beheerpercelen hebben met een wat mindere kruidenrijkheid, om deze in goed overleg en in samenwerking met het collectief, te begeleiden naar verbeterde kruidenrijkheid zodat de weidevogelkuikens hiervan optimaal kunnen profiteren.

In totaal zijn er op deze 2 dagen 71 beheereenheden geschouwd. De bedoeling was om bij het schouwen zoveel mogelijk de deelnemer te betrekken en mee te nemen naar de beheerpercelen om zodoende met elkaar de bevindingen vast te leggen en van gedachten te wisselen van hoe en waar mogelijk, het beheer en het biotoop van de weidevogels verbeterd kan worden. Het was goed om te ervaren dat de deelnemers heel erg begaan waren met de weidevogels en sommigen zich ook zorgen maakten over de nog steeds dalende weidevogelstand in bepaalde gebieden.

Vrijwel de meeste percelen voldeden prima aan de beheervoorwaarden. Bij beheereenheden die een aantekening kregen op het schouwformulier ging het om:

- beheerperceel was deels al gemaaid waar dit nog niet mocht
- plas-dras voldeed niet aan de voorwaarden omdat er te vroeg gestopt was met het oppompen van water
- op perceel met beheerpakket legselbeheer: geen stalkaart aanwezig bij deelnemer of deelnemer kon bij het ontbreken hiervan ook niet aangeven of de legfels digitaal waren vastgelegd

Ook ik wens u veel succes met het agrarisch natuurbeheer en wellicht tot ziens in 2018.

Leonard Rouhof,
Veldmedewerker

Pilot Bokashi

In samenwerking met drie gemeenten, twee waterschappen, Provincie Overijssel en Waterwinbedrijf Vitens heeft ANV De Ommer Marke het initiatief genomen om een pilot Bokashi op te starten.

Bokashi is het fermenteren van organische materialen behoeve van bodemverbetering/vruchtbaarheid. In deze pilot gaat het om het omzetten van maaisel via een proces van fermenteren. In feite wordt maaisel ingekuuld (zuurstofloze verwerking) en in dit geval gaat het om het maken van Bokashi zonder toevoeging van mest.

De pilot is begin december 2015 echt van start gegaan met het opzetten van twee bokashikuilen. Inmiddels zijn er 6 boeren met elk 2 kuilen waar we proeven mee doen.

Doel

Het maken van Bokashi is voor de agrarische sector van belang omdat dit product voor de bodemvruchtbaarheid beter is dan compost. Een goede bodem gaat efficiënt om met water en nutriënten.

Momenteel wordt het maaisel uit waterbergingen en natuurvriendelijke oevers gecomposteerd op een centrale locatie. Dit heeft hoge transport en verwerkingskosten tot gevolg. Al langer kijkt het waterschap naar mogelijkheden om het maaisel uit watergangen en waterbergingen zoveel mogelijk te verwerken op en in de buurt van de locatie waar het vrij komt.

De pilot wil onderzoeken:

- aan welke voorwaarden een kuil moet voldoen om een goed product op te leveren. Dan gaat het om zaken als eisen maaisel, hoeveelheden toevoegingen, onschadelijk maken onkruidzaden, nutriëntenwaarden Bokashi,
- of het opzetten van Bokashi-kuilen zowel voor de agrarische sector (bodemverbetering) als voor de waterschappen, of andere organisaties die organisch materiaal moeten afvoeren (kostenbeperking afvoer maaisel), niet alleen financiële maar ook duurzaamheids en bedrijfsmatige voordelen opleveren.

Duur

Het gehele procedé neemt 8 tot 10 weken in beslag.

Milieugevolgen

De pilot heeft nagenoeg geen invloed op het milieu. In ieder geval zal minder CO2 uitstoot plaats vinden dan bij compostering. Het voordeel van het maken van bokashi t.o.v. compost is dat bokashi niet warmer wordt dan 40 graden waardoor hij niet verbrandt. Dat houdt weer in dat er 50 % meer product overblijft en doordat er geen verbranding optreedt geeft dit ook geen CO2 productie. Door toepassing van organische stof in de bodem zullen minder meststoffen, mineralen en dergelijke uitspoelen en het watervasthoudend vermogen van de bodem verbeteren (1% stijging van de organische stof in de bodem houdt een bui van 30 mm vast).

De pilot vindt plaats in een kuil silo met een capaciteit van circa 100 m3. Het droge stof gehalte van het in te kuilen materiaal ligt rond de 60%. Hierdoor zullen waarschijnlijk geen perssappen ontstaan. Het eventuele ontstane perssap wordt afgevoerd naar de mestkelder.

Het fermentatieproces geeft een specifieke geur van bosgrond en graskuil. Er vindt geen rotting plaats dus ook geen rotingsgeuren (H2S etc.).

Via deze link <https://www.youtube.com/watch?v=rvnWCUckU0c> kunt een leuk filmpje zien over de Bokashikuil.

Bedankt voor uw aandacht en ik wens u veel succes met het agrarisch natuurbeheer.

Han Kraayvanger,
Bestuurslid

Huishoudelijke mededelingen

Ook ik probeer aan het eind van het jaar nog openstaande zaken af te ronden zodat we 2018 opgeruimd kunnen beginnen. Er zijn dan ook een paar dingen die ik graag nog even onder uw aandacht breng.

Helaas komt het nog vaak voor dat e-mailadressen niet (meer) actief zijn. Ik vraag u dan ook nogmaals om wijzigingen door te geven. In alle gevallen ontvangt u van mij een bevestiging dat het verwerkt is.

In de 3^e nieuwsbrief van augustus 2017 deden wij een oproep om een kascommissie te vormen, u weet het vast nog wel. Een jaarlijkse controle van onze boekhouding onder leiding van de vicevoorzitter Roland Velema. Het neemt maximaal 1 dagdeel in beslag. We zoeken nog steeds 2 leden die voor de periode van 1 jaar benoemd willen worden. Geeft u zich op? Ik lees het graag secretariaat@collectiefmiddenoverijssel.nl

Tot slot. Eendenkroos is hot en hip. Er wordt zelfs een heuse cursus aangeboden. Het volgende citaat is afkomstig uit een persbericht van Van Hall Larenstein. Zij starten in februari 2018 met deze cursus.

‘Van Hall Larenstein start met gratis Teeltcursus Kroos voor agrariërs’

Sinds enkele jaren wordt eendenkroos -ook wel waterlinzen genoemd- gezien als ‘superfood’ en mogelijk zelfs als duurzaam alternatief voor soja als bron van eiwitten. In 2015 schreef Cees Gauw, docent Tuinbouw en Akkerbouw aan hogeschool Van Hall Larenstein, zelfs een heus kookboek gevuld met recepten rondom deze waterlinzen. Daarnaast kan kroos ook prima gebruikt worden voor veevoerders. Omdat de populariteit van dit eiwitrijke gewas inmiddels enorm is gestegen en daarmee ook de behoefte naar het delen van de kennis om het te kunnen verbouwen begint hogeschool Van Hall Larenstein vanaf 2018 met de korte Teeltcursus Kroos voor agrariërs en veehouders. Deze cursus zal op 15 en 16 februari 2018 van start gaan en plaatsvinden op Waterpark Het Lankheet in Haaksbergen.

Is uw interesse gewekt? In de bijlagen vindt u de flyer van de cursus en hoe u zich kunt opgeven.

Heeft u vragen naar aanleiding van een onderwerp, stel ze gerust. U kunt contact opnemen met uw veldmedewerker of een mail sturen naar info@collectiefmiddenoverijssel.nl

Bedankt voor uw aandacht en ook ik wens u plezierige feestdagen en alle goeds voor 2018!

Linda Teeuwissen,
Administratief Medewerkster Secretariaat

